

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

راهکارهای اقتصادی امید بخشی در قرآن با تأکید بر اندیشه امام خامنه ای

مطهره اربابی^۱

چکیده

^۱. طلبه سطح ۲ حوزه حضرت رقیه شهرستان دلگان

یکی از مسائل مهمی که در قرآن کریم به آن پرداخته شده، موضوع امید و امیدبخشی است. قرآن برای تشویق و ترغیب انسان به انجام کارهای شایسته، به طور گسترده از مفهوم امید بهره برده است. تمام تلاش‌های مفید و سازنده‌ی انسان از امید سرچشمه می‌گیرد و اصلاح امور جامعه و رسیدن به سعادت ابدی نیز وابسته به وجود این امید است. از این رو، بررسی راهکارهای اقتصادی امیدبخشی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی، در پی یافتن پاسخی به این پرسش است که راهکارهای اقتصادی امیدبخشی در قرآن با تأکید بر اندیشه‌ی امام خامنه‌ای چیست؟ نتایج پژوهش انجام شده نشان می‌دهد که قرآن کریم راهکارهای متعددی برای امیدبخشی ارائه کرده است که بر اساس اندیشه‌ی امام خامنه‌ای، در سه حوزه‌ی اقتصادی قابل بررسی است. همچنین رونق تولیدات، رونق مبادلات، رونق توزیع، اقتصاد مقاومتی و مقابله با مفسدین اقتصادی به عنوان مهم‌ترین راهکارهای اقتصادی امیدبخشی مطرح شده است. واژگان کلیدی: امید، رجاء، امید بخشی، راهکارهای قرآنی، امام خامنه‌ای.

محور اصلی در زندگی هر انسانی، داشتن امید برای ادامه‌ی مسیر است؛ چراکه امید به آدمی توان و انگیزه‌ی تلاش و فعالیت می‌دهد. امید داشتن، امری فطری و طبیعی در نهاد انسان بوده که از رحمت بی‌پایان خداوند سرچشمه می‌گیرد و اگر همین امید نبود، هیچ مادری فرزند شیرخوار خود را شیر نمی‌داد و هیچ نهالی در زمین کاشته نمی‌شد.

امید به رحمت خدا این است که انسان در عین حالی که در کسب رضای الهی می‌کوشد، برای دوری از عذاب الهی، به خدا پناه برد و به او امیدوار باشد، نیز برای نیل به درجات بالاتر کمال و رهایی از کوتاهی‌ها و غفلت‌ها و آثار ناشی از آنها به رحمت الهی امید داشته باشد؛ زیرا یأس و ناامیدی از رحمت گسترده پروردگار، انسان را به ورطه گناه بیشتر می‌کشانند و فساد و تباهی فرد، در اثر یأس افزون می‌گردد.

اگرچه امروزه دانش بشری پیشرفت کرده، ولی همچنان بخش عمده‌ای از پژوهش‌ها، به شناخت و درمان روح و روان انسان اختصاص پیدا کرده و نتایج بسیاری رقم زده است؛ ولی با این حال، انسان نمی‌تواند بدون مدد پروردگار، به ژرفای ماهیت مسائل روحی انسان دست یافته و بایدها و نبایدهای اطمینان بخش در این زمینه را به دست بیاورد. بنابراین باید از آموزه‌ها و هدایت‌های قرآن کریم کمک گرفت.

مسئله‌ی امیدبخشی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و انسان برای به دست آوردن راهکارهای امیدبخشی و ایجاد نگرش مثبت در حوادث مختلف زندگی، باید به قرآن کریم رجوع کرده و آموزه‌های آن را سرلوحه‌ی زندگی خویش قرار دهد. پیگیری این موضوع از این جهت مهم است که بشر از ابتدای تولد تا هنگام مرگ، به طور طبیعی همواره با نگرانی‌ها و اضطراب‌های بسیاری روبه‌روست که باید به طور مستمر با آن‌ها مقابله و برای تداوم آرامش و انگیزه لازم برای زندگی خویش تلاش کند و راهکارهای امیدبخشی در قرآن کریم، بسیار کمک کننده است.

موضوع راهکارهای اقتصادی قرآن برای امید بخشی در اندیشه‌ی امام خامنه‌ای (حفظه‌الله) با توجه به گستره‌ی آن، برای نخستین بار مورد چنین تلاشی قرار گرفته است و به نظر می‌رسد که نوعی نوآوری در موضوع به حساب می‌آید؛

مقاله «روش‌های امیدبخشی قرآن به انسان در سبک زندگی اسلامی» نوشته‌ی صفر عباسی، زهرا علیزاده برمی که نویسنده مسئله‌ی امیدبخشی را در قرآن کریم بررسی نموده است و اشاره‌ای به بحث راهکارهای اقتصادی امیدبخشی در قرآن نداشته است.

مقاله «راه‌های امیدآفرینی در قرآن و موانع آن» نوشته‌ی حمیدالله شریفی، این مقاله نیز موضوع امید بخشی را در آیات و روایات مرتبط بررسی نموده و اشاره‌ای به بحث راهکارهای اقتصادی امیدبخشی در قرآن نداشته است.

بنابراین، مقاله یا پایان نامه یا کتب مستقلی در خصوص «راهکارهای اقتصادی قرآن برای امیدبخشی در اندیشه‌ی امام خامنه‌ای» باشد، مشاهده نشد و با نظر به اهمیت طرح مسئله که شامل «بررسی دیدگاه امام خامنه‌ای» است، این موضوع انتخاب شده است.

در دنیای امروز، چالش‌های اقتصادی به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های جوامع مختلف تبدیل شده است. بسیاری از کشورها به دنبال یافتن راهکارهای مؤثر برای عبور از بحران‌ها و نابه‌سامانی‌های اقتصادی هستند. در این میان، قرآن کریم به عنوان کتاب هدایت و آموزه‌های ناب دینی، اصول و راهکارهای امیدبخش و راهگشا را برای مقابله با چالش‌های اقتصادی ارائه می‌دهد.

امام خامنه‌ای، به عنوان ولی فقیه و رهبر انقلاب اسلامی، همواره بر لزوم توجه به آموزه‌های اسلامی در حوزه اقتصاد تأکید کرده‌اند. ایشان با استناد به متون دینی و تجارب تاریخی، به ارائه راهکارهایی برای تحقق اقتصادی مقاوم و پایدار پرداخته و معتقدند که تکیه بر ظرفیت‌های درونی و ترویج فرهنگ کار و تولید می‌تواند در ایجاد تغییرات اساسی در وضعیت اقتصادی کشور مؤثر باشد. این مقاله به بررسی راهکارهای اقتصادی امیدبخش در قرآن کریم با تأکید بر اندیشه‌های امام خامنه‌ای می‌پردازد و سعی دارد تا نشان دهد چگونه آموزه‌های اسلامی می‌تواند نقشی کلیدی در ساختن آینده‌ای بهتر برای جامعه ایفا کند.

۱- مفاهیم

۱-۱- امید

آینده و بهبود شرایط اقتصادی، از نتایج مثبت پابندی به اصول اخلاقی و جلوگیری از فساد و تقلب است.

۳-۲- رونق توزیع

توزیع ثروت و تقسیم عادلانه‌ی آن، همواره در طول تاریخ به عنوان آرمان شناخته می‌شده است و کمتر روزگاری را می‌توان یافت که این امر در آن محقق شده باشد. توزیع کالا و ثروت اگر عادلانه و بر اساس عدالت میان اقشار جامعه صورت نگیرد موجی از ناامیدی در میان مردم به وجود می‌آورد. بنابراین لازم است این امر مهم مورد توجه قرار گیرد.

رهبر معظم انقلاب فرمودند: «باید عنصر عدالت اجتماعی و اقتصادی و توزیع عادلانه‌ی ثروت رعایت شود.»^۱

بدون تردید، اگر آنچه را اسلام پیرامون توزیع ثروت ارائه داده به کار بسته شود، به طور قطع جواب مثبت خواهد داد؛ برای رسیدن به چنین آرمان والایی، کاری سترگ و فراگیر و مجالی بس گسترده نیاز است.

رهبر معظم انقلاب ضمن اشاره به این موضوع تأکید داشتند که برخی افراد بر این باورند که مفهوم عدالت به معنای توزیع فقر است. اما این دیدگاه نادرست است؛ زیرا کسانی که به بحث عدالت می‌پردازند، به هیچ وجه هدفشان توزیع فقر نیست. بلکه آنچه در این بحث مدنظر قرار دارد، توزیع عادلانه امکانات و منابع موجود در جامعه است. افرادی که ادعا می‌کنند عدالت به معنای توزیع فقر است، در واقع به نوعی بر این نکته تأکید دارند که نباید به دنبال تحقق عدالت بود. بلکه آنچه که باید مورد توجه قرار گیرد، تولید ثروت است تا آنچه که در نهایت توزیع می‌شود، ثروت باشد. این دیدگاه به جای تمرکز بر توزیع عادلانه منابع و امکانات، بر اهمیت ایجاد ثروت و افزایش آن در جامعه تأکید می‌کند.^۲

^۱. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۵ / ۰۵ / ۱۳۸۲.

^۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۰۶ / ۰۸ / ۱۳۸۴.

رهبر معظم انقلاب همچنین فرمودند: «برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌ای که عدالت و توزیع عادلانه‌ی ثروت را در جامعه ندیده بگیرد، نمی‌تواند چشم‌انداز مورد نظر ما را تأمین کند و برنامه‌ی مطلوب ما نیست.»^۱

نتیجه‌گیری

در نهایت، تحلیل راهکارهای اقتصادی امیدبخش در قرآن کریم و تأکیدات امام خامنه‌ای نشان می‌دهد که آموزه‌های دینی می‌توانند منبعی غنی و سازنده برای مواجهه با چالش‌های اقتصادی باشند. قرآن به طور واضح اصولی همچون انصاف، تعاون، و زدودن روحیه یأس و ناامیدی را تبیین کرده است که می‌تواند به ارتقاء وضعیت اقتصادی جوامع کمک کند.

امام خامنه‌ای از ظرفیت‌های درونی جامعه به عنوان یکی از کلیده‌ای اصلی برای تحقق اقتصاد مقاوم نام می‌برند و بر اهمیت تلاش، کارآفرینی، و افزایش تولید تأکید دارند. با تکیه بر موازین اسلامی، می‌توان به ساختاری پایدار و امیدبخش دست یافت که نه تنها به مشکلات اقتصادی پاسخ دهد بلکه روح امید و انگیزه را در بین مردم گسترانیده و به رشد و پیشرفت اجتماعی بینجامد.

در نهایت، برای رسیدن به اهداف اقتصادی مطلوب، لازم است آموزه‌های دینی به عنوان راهنمایی اثرگذار در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های اقتصادی مدنظر قرار گیرد. بدین ترتیب، می‌توان به آینده‌ای روشن با مشکلات کمتر و اطمینان اقتصادی بیشتر امید داشت.

^۱ . بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۵ / ۰۵ / ۱۳۸۲.

منابع

* قرآن کریم (ترجمه: مهدی الهی قمشه‌ای)

کتاب و مقاله:

۱. الهامی نیا، علی اصغر، اخلاق اقتصادی، قم: مطبوعات دینی، بی‌چا، ۱۳۸۲ ش.
۲. احسانیان، ساجده و دیگران، «بررسی خلاقیت در تولید محصولات جدید (مطالعه موردی: شرکت مجدالکترونیک بابلسر)»، مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، سال سوم، شماره بیست و نهم، ۱۳۹۹.
۱. اسبورن، الکس اس، پرورش استعداد همگانی ابداع و خلاقیت، ترجمه حسن قاسم‌زاده، تهران، نشر نیلوفر، ۱۳۹۳ ش.
۳. استوارت، ویلیام، دایرة المعارف مشاوره نظری و عملی، ترجمه: علیرضا بوستانی پور و دیگران، چاپ اول، تهران: علم، ۱۳۸۶ ش.
۴. انصاری، مریم؛ میرشاه جعفری، ابراهیم، «تأملی بر ساز و کار ایمان و امید و تأثیر آن بر سلامت روان انسان، مطالعات اسلام و روان‌شناسی، سال چهارم، شماره ۶، بهار و تابستان ۱۳۸۹.
۵. پرور، اسماعیل، مبارزه با فقر، فساد و تبعیض، قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۸۰ ش.
۶. پژوهشکده تحقیقات اسلامی، اخلاق اقتصادی، چاپ اول، تهران: اداره آموزش‌های عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، ۱۳۷۶ ش.
۷. توکلی، محمدرضا، قناعت لازمه اقتصاد مقاومتی، روزنامه کیهان، تاریخ درج ۱۳۹۵/۰۴/۲۰.
۸. جیمز، موریل، هیچ وقت برای شاد زیستن دیر نیست، ترجمه: نازنین عبدی، چاپ اول، تهران: نسل نواندیش، ۱۳۸۶ ش. ص ۱۷۷.

۹. خامنه‌ای، علی، نکته‌های ناب، گزیده بیانات رهبر فرزانه انقلاب در جمع دانشجویان و دانشگاهیان (سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۳)، قم، دفتر نشر معارف، چاپ: هفتم، ۱۳۸۸ ش.
۱۰. خوش خاضع، محمدجواد و دیگران، رونق تولید از نگاه قرآن با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری، فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، سال سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۰،
۱۱. دادگر، یدالله، تحلیل بر علمی نبودن اقتصاد اسلامی از نظر آیت الله صدر، فصلنامه نامه مفید، شماره ۱۳، ۱۳۸۸ ش.
۱۲. دادگر، یدالله، تحلیل بر علمی نبودن اقتصاد اسلامی از نظر آیت الله صدر، فصلنامه نامه مفید، شماره ۱۳، ۱۳۸۸ ش.
۱۳. عمید، حسن، فرهنگ عمید، چاپ دوم، تهران: اشجع، ۱۳۹۰ ش.
۱۴. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: موسسه فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۷ ش.
۱۵. قمی مشهدی، محمدرضا، تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، قم، دارالغدیر، ۱۳۸۱ ش.
۱۶. کار، آلن، روان‌شناسی مثبت، علم شادمانی و نیرومندی‌های انسان، ترجمه: حسن پاشا شریفی، جعفر نجفی زند، چاپ دوم، تهران: نشر سخن، ۱۳۸۷ ش.
۱۷. گوستاو یونگ، کارل، روان‌شناسی و دین، ترجمه: عبدالرحیم گواهی، چاپ سوم، تهران: انتشارات جامی (مصدق)، ۱۴۰۳ ش.
۱۸. مطهری، مرتضی، نظری به نظام اقتصادی اسلام، چاپ ۲۵، تهران: صدرا، ۱۳۹۸ ش.
۱۹. مطهری، مرتضی، پیرامون انقلاب اسلامی، چاپ ۱۶، تهران: صدرا، ۱۳۷۸ ش.
۲۰. معین، محمد، فرهنگ معین، چاپ سوم، تهران: اشجع، ۱۳۸۶ ش.
۲۰. مکارم شیرازی، ناصر، پیام امام امیر المؤمنین (ع)، تهران: نشر اسلامی، ۱۳۷۷ ش.

۲۱. هاشمی زنوز، سیده ساناز، «خلاقیت و نوآوری از دیدگاه قرآن و احادیث»،

نشریه قرآنی کوثر، شماره بیست و نهم، ۱۳۸۷.

بیانات رهبر انقلاب:

۱. بیانات در حرم امام خمینی، ۱۳۹۸ / ۰۳ / ۱۴.
۳. بیانات در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، 1389/06/16.
۴. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۴ / ۰۸ / ۰۶.
۵. بیانات در دیدار کارگران: ۱۳۹۷ / ۰۲ / ۱۰.
۶. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۲ / ۰۵ / ۱۵.
۷. بیانات در دیدار مسئولان نظام در ماه مبارک رمضان سال ۱۴۴۴.
۸. بیانات رهبری در ارتباط تصویری با مجموعه‌های تولیدی، ۱۳۹۹ / ۰۲ / ۱۷.
۹. سخنرانی تلویزیونی خطاب به ملت ایران، ۱۴۰۰ / ۰۲ / ۱۲.
۱۰. سخنرانی نوروزی خطاب به ملت ایران در تاریخ ۱۴۰۱/۰۱/۰۱.